

СТ А Н О В И Щ Е

от проф.д-р Велислава Атанасова Чавдарова

относно дисертационен труд на тема:

**„ ВЗАИМОРЪЗКИ МЕЖДУ ДУХОВНО-ЕКЗИСТЕНЦИАЛНОТО
БЛАГОПОЛУЧИЕ, УДОВЛЕТВОРЕНОСТТА ОТ ЖИВОТА И
ПРОЯВИТЕ НА АЛТРУИЗЪМ“**

ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА
ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“
ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ

3.2. ПСИХОЛОГИЯ
(ПЕДАГОГИЧЕСКА И ВЪЗРАСТОВА ПСИХОЛОГИЯ)
НА

Йордан Димитров Аврамов

с научен ръководител доц. дн Стоил Мавродиев

**1. Актуалност на разглеждания в дисертацията научен
проблем**

Дисертационният труд на Йордан Аврамов е посветен на интересна, актуална и малко разработвана у нас тема. Все още има малко изследователски материал, посветен на проблема за взаимовръзките между духовно-екзистенциалното благополучие, удовлетвореността от живота в зряла възраст и проявите алтруизъм. Днес чувствителността по този проблем на част от обществото е повишена и битуват стереотипи, чрез които се negliжират определени групи от обществото в България, където духовността е по-скоро субективно събитие, а участието на хората в

масовите религиозни прояви е доста стеснено. Налице е противоречивост на религиозните нагласи, свързани със степента на изразеност на религиозните вярвания и религиозната принадлежност. Това провокира аналитичните разсъждения на автора в търсенето на отговор на въпроса „Каква е връзката между цялостното духовно благополучие, удовлетвореността и проявите на алтруизъм“. В дисертационния труд „религиозната вяра, духовност и духовни практики са разгледани през перспективата на православното християнство и богословие, защото то е най-изповядваната религиозна вяра в България, но и защото представените духовни концепции са близки до други традиционни християнски изповедания“/с.4/.

Йордан Аврамов концентрира разработката си върху проблема за вярата, религиозната антропология, радостта, благодарността и проявите на състрадателна любов, разгледани като общовалидни за всички християнски изповедания, а специфичните духовни практики като молитва, покаяние, прошка, участие в богослуженията като начини да се покаже многопластовото изграждане на духовното и екзистенциалното възприятие за пълноценен живот.

В тази връзка Йордан Аврамов дефинира пределно ясна темата на дисертационната изследване, свързана с търсенето на паралели между екзистенциалната и хуманитарната психология и сходните религиозни концепции, с акцент върху религията и смисъла на живота, духовните борби и екзистенциалните кризи, духовните ресурси и копинг стратегии.

Заявката, която прави докторантът е, че за разлика от традиционните подходи, разграничаващи или само екзистенциалната страна на благополучието в перспективата на екзистенциалната психология, или само духовното благополучие в религиозна перспектива, в дисертацията те се разглеждат като единен конструкт, съдържащ различни направления и обединяващ екзистенциалните и духовни перспективи.

2. Данни за дисертацията и автореферата

В структурно отношение дисертацията е с обем 208 стандартни страници, включително използваната литература, приложения и методически инструментариум. Теоретико-емпиричната разработката е онагледена с 38 таблици и 8 фигури.

Библиографията съдържа 233 източника, от които 79 на кирилица и 154 на латиница. Трудът се състои от увод, три глави, изводи, заключение, приложения и библиография, Голяма част от литературните източници са от последните десет години.

Дисертационният труд има оптимална структура и обемни части. Първата глава е теоретична по същността си. Авторът прави експертен прочит и разграничение на изследваните конструкти *духовно-екзистенциално благополучие, разглеждано като единен конструкт; чувството за съществуване и благополучие; богословски измерения на вярата; удовлетвореност от живота; субективно благополучие и психично благополучие*. Като изводна теза е представена концепцията на К.Риф за компонентите на психично благополучие, между които себевъзприемане, положителни отношения с другите, независимост, справяне с предизвикателствата на средата, наличие на цел в живота и личностно израстване, резонно включени и в модела на емпиричното изследване.

Акцент в съдържанието на първа глава е поставен върху алтруизма като психичен феномен, представен като поведение, насочено към другия, при което има безкористен стремеж да се осигури добруването и благоденствието на другия човек.

В съответствие с екзистенциално-ценностния си светоглед, авторът фокусира вниманието на читателя от една страна върху произхода на алтруистичната мотивация, а от друга – върху функционалността и

феноменологията на алтруистичното поведение, даващи перспектива да се установи недвусмислена връзка между алтруизъм и удовлетворение.

Теоретичната част на дисертационния труд е разработена с разбиране на проблематиката и е показана способност за критична оценка на съществуващите обяснителни модели и йерархията на понятията, от които са изградени. Текстът е четивен, построен логично и критично и насочва към възможните емпирични проверки и приложни аспекти на анализирани теоретични модели. Литературните източници са ползвани коректно.

Във втора глава е представен дизайнът на емпиричното изследване, чиято цел е «да се изследват взаимовръзките между психичното благополучие – в т.ч. неговите духовно-екзистенциални измерения, удовлетвореността от живота и проявите на алтруизъм сред лица с различни религиозни ориентации или нерелигиозни лица“.

Обект на изследване са 298 лица от цялата страна, с различни религиозни ориентации и различна степен на вяра – от активно религиозно вярващи – до нерелигиозни. 48,3 % от изследваните лица са мъже, а 51,7% лица са жени, участващи доброволно в проучването. Извадката е направена анонимно, на случаен принцип.

Логично и изчерпателно е представен модел на изследваното явление, включително коректно са формулирани целта, задачите, хипотезите, изследваната съвкупност с подробното ѝ описание, използваният инструментариум за психологично измерване и процедурата за изследване. За целите на събирането на емпирична информация са използвани: кратка версия на въпросник за измерване на психичното благополучие в юношеска възраст на К. Риф; удовлетвореността от живота е измерена с въпросник на Динър и сътрудници; използвана е скала за измерване на духовното благополучие SWBS; въпросник за нагласа към алтруизъм на Михаил Ясин и авторска анкета.

Резултатите от емпиричното изследване са подложени на статистическа обработка, качествен и количествен анализ и са систематизирани в таблици и фигури.

*Като цяло емпиричното изследване е прецизно планирано и проведено, а емпиричната информация качествено обработена и анализирана като са използвани адекватни статистически филтри: проверка за надеждност на скалите (алфа на Кронбах); дескриптивна статистика; корелационен анализ; дисперсионен анализ; регресионен анализ; сравнителен *t*-test за независими извадки; клъстърен анализ. Моделът на собственото за докторанта изследване логически произхожда от анализите в теоретичната част на дисертационния труд.*

3. Научни приноси

Получени са значими научни и научно-приложни приноси и е обогатено психологическото и богословското познание за връзките между благополучието, удовлетвореността, алтруизма, пола, възрастта, честотата на духовните занимания и др., с което се разширява познанието за психологията на духовността и ефектите на религиозността върху живота на човека.

Аналитично е обоснован генералният извод, че вярата, духовността и честотата на религиозните занимания подобряват психичното благополучие, удовлетвореността от живота, цялостното духовно-екзистенциално благополучие и проявите на алтруизъм.

Оценявам дизайна на емпиричното изследване като оптимален за целта на изследването и проверката на заложените хипотези, а анализите на собственото изследване като задълбочени, адекватни и отнесени към хипотезите.

Цялостно, планирането на емпиричното изследване, провеждането му и анализите на получената информация, са свидетелство за високата

изследователска култура на докторанта и задълбочено, системно осмисляне на изследвания проблем.

Авторефератът отразява изцяло съдържанието на дисертационния труд.

Резултатите от дисертационния труд са представени под формата на научни доклади на значими научни форуми у нас и в чужбина.

Разглеждам като приноси и следните постижения на докторанта:

- Направени са задълбочени критични анализи с интердисциплинарен характер на понятията и теоретичните модели от предметната област на изследването, а именно: вяра, радост в живота, благодарност, отношение към човека, любовта „агапе“, смисъл на живота, обвързани с тяхното отношение към духовно-екзистенциалното благополучие, процъфтяването и удовлетвореността;
- Синтезиран е собствен теоретико-емпиричен модел за изследване на особеностите на благополучието, удовлетвореността, алтруизма, пола, възрастта и честотата на духовните занимания. За целите на изследването са направени адаптации на *въпросник за измерване на цялостното духовно благополучие SWBS*, с автори Р. Палуциан и К. Елисън и *въпросник за измерване личностни нагласи към алтруизъм*, с автор М. Ясин.
- Резултатите от собственото емпирично изследване дават подробна информация за половите и възрастовите различия в нивата на цялостното духовно благополучие, психичното благополучие, удовлетвореността и проявите на алтруизъм и разкриват важни специфики и динамики в половите и възрастови различия в българската извадка.
- *Като цяло резултатите от изследването са сериозна база от знания, които активно могат да се използват от психолози и*

богослови за фасилитиране на положителните взаимовръзки между духовно-екзистенциалното благополучие и честотата на духовните практики (молитва и участие в богослуженията) с цел повишаване на нивата на психичното благополучие, удовлетвореност и алтруизъм.

Заключение

Представената дисертация е цялостно, логично построено и актуално изследване с монографичен характер, в значима област на хуманитарното познание. Научните приноси са от теоретичен и приложен характер. Това ми дава основание да дам положителна оценка и да препоръчам на уважаемите членове на научното жури, да гласуват ЗА присъждане на образователната и научна степен „доктор” на Йордан Димитров Аврамов.

11.05.2025 г.

Изготвил становището:.....

Гр. Велико Търново

проф. д-р Велислава Чаварова

ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ УНИВЕРСИТЕТ
«СВ. СЪС КИРИЛ И МЕТОДИЙ»

ST CYRIL AND ST METHODIUS
UNIVERSITY OF VELIKO TARNOVO

Opinion

by Professor Dr. Velislava Atanasova Chavdarova

for a dissertation on the topic:

RELATIONSHIPS BETWEEN SPIRITUAL AND EXISTENTIAL BENEFITS, LIFE
SATISFACTION, AND THE MANIFESTATIONS OF ALTRUISM

FOR THE AWARD OF THE EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC DEGREE
"DOCTOR"

PROFESSIONAL FIELD

3.2. PSYCHOLOGY

(PEDAGOGICAL AND DEVELOPMENTAL PSYCHOLOGY)

BY Jordan Dimitrov Avramov

with scientific supervisor Assoc. Prof. Dr. Stoil Mavrodiev

1. Relevance of the Scientific Problem Addressed in the Dissertation

The dissertation by Jordan Avramov is dedicated to an interesting, current, and relatively unexplored topic in Bulgaria. There is still limited research material devoted to the issue of the interrelationships between spiritual-existential well-being, life satisfaction in adulthood, and manifestations of altruism. Today, sensitivity to this problem is heightened among certain segments of society, with stereotypes that tend to neglect specific groups in Bulgaria, where spirituality is more of a subjective experience, and participation in mass religious events is quite limited. There is a contradiction in religious attitudes related to the degree of expression of religious beliefs and religious affiliation. This provokes analytical reflections from the author in search of an

answer to the question, "What is the relationship between overall spiritual well-being, satisfaction, and manifestations of altruism?" In the dissertation, "religious faith, spirituality, and spiritual practices are examined through the perspective of Orthodox Christianity and theology because it is the most professed religious belief in Bulgaria, but also because the presented spiritual concepts are close to other traditional Christian denominations" (p. 4).

Jordan Avramov focuses his work on the problem of faith, religious anthropology, joy, gratitude, and manifestations of compassionate love, considered as universally valid for all Christian denominations, while specific spiritual practices such as prayer, repentance, forgiveness, and participation in worship services are presented as ways to demonstrate the multifaceted construction of spiritual and existential perceptions of a fulfilling life.

In this context, Jordan Avramov defines a very clear theme for the dissertation research, which is focused on seeking parallels between existential and humanistic psychology and similar religious concepts, with an emphasis on religion and the meaning of life, spiritual struggles and existential crises, spiritual resources, and coping strategies. The claim made by the doctoral candidate is that, unlike traditional approaches that either separate or only consider the existential aspect of well-being from the perspective of existential psychology or solely focus on spiritual well-being from a religious perspective, in the dissertation they are treated as a unified construct containing various directions and uniting both existential and spiritual perspectives.

2. Information about the Dissertation and Abstract

Structurally, the dissertation consists of 208 standard pages, including the used literature, appendices, and methodological tools. The theoretical-empirical development is illustrated with 38 tables and 8 figures. The bibliography contains 233 sources, of which 79 are in Cyrillic and 154 in Latin script. The

work comprises an introduction, three chapters, conclusions, summary, appendices, and bibliography. A significant portion of the literary sources dates back to the last ten years.

The dissertation has an optimal structure and volume. The first chapter is theoretical in nature. The author provides an expert reading and distinction of the examined constructs of spiritual-existential well-being, considered as a unified construct; the sense of existence and well-being; theological dimensions of faith; life satisfaction; subjective well-being, and mental well-being. As a derived thesis, the concept of C. Ryff's components of mental well-being is presented, including self-acceptance, positive relationships with others, autonomy, coping with environmental challenges, having a purpose in life, and personal growth, reasonably included in the model of empirical research.

The focus in the content of the first chapter is placed on altruism as a mental phenomenon, presented as behavior directed towards others, involving selfless efforts to ensure the well-being and prosperity of another person.

In accordance with their existential-value worldview, the author focuses the reader's attention on one hand on the origin of altruistic motivation and on the other hand on the functionality and phenomenology of altruistic behavior, providing a perspective to establish an unambiguous connection between altruism and satisfaction.

The theoretical part of the dissertation is developed with an understanding of the problematic and demonstrates the ability to critically evaluate existing explanatory models and the hierarchy of concepts from which they are constructed. The text is readable, logically structured, and critical, guiding towards possible empirical verifications and practical aspects of the analyzed theoretical models. Literary sources are used correctly.

In the second chapter, the design of the empirical study is presented, whose aim is "to investigate the interrelationships between mental well-being - including its spiritual-existential dimensions, life satisfaction, and manifestations of altruism among individuals with different religious orientations or non-religious individuals."

The object of the study consists of 298 individuals from across the country, with various religious orientations and degrees of faith - from actively religious believers to non-religious individuals. 48.3% of the studied individuals are men, while 51.7% are women participating voluntarily in the survey. The sample was made anonymously and randomly.

The phenomenon under investigation is presented logically and exhaustively, including the correct formulation of the objectives, tasks, hypotheses, the studied population with detailed description, the used psychological measurement tools, and the research procedure. For the purpose of collecting empirical information, the following were used: a short version of K. Ryff's questionnaire for measuring adolescent mental well-being; life satisfaction was measured using Diener and colleagues' questionnaire; the SWBS scale for measuring spiritual well-being was used; Mikhail Yasyn's questionnaire for attitude towards altruism and an author's survey.

The results of the empirical study are subjected to statistical processing, qualitative and quantitative analysis and are systematized in tables and figures.

In general, the empirical study is precisely planned and conducted, and the empirical information is qualitatively processed and analyzed using adequate statistical filters: scale reliability check (Cronbach's alpha); descriptive statistics; correlation analysis; analysis of variance; regression analysis; comparative t-test for independent samples; cluster analysis. The model of the

doctoral student's own research logically originates from the analyses in the theoretical part of the dissertation.

3. Scientific contributions

Significant scientific and applied scientific contributions have been obtained and the psychological and theological knowledge of the relationships between well-being, satisfaction, altruism, gender, age, frequency of spiritual activities, etc. has been enriched, thereby expanding knowledge about the psychology of spirituality and the effects of religiosity on human life.

The general conclusion that faith, spirituality and frequency of religious activities improve mental well-being, life satisfaction, overall spiritual-existential well-being and manifestations of altruism is analytically justified.

I assess the design of the empirical study as optimal for the purpose of the study and the verification of the hypotheses, and the analyses of my own study as thorough, adequate and related to the hypotheses. Overall, the planning of the empirical research, its implementation and the analysis of the information obtained are evidence of the high research culture of the doctoral student and a thorough, systematic understanding of the research problem.

The abstract fully reflects the content of the dissertation work.

The results of the dissertation work are presented in the form of scientific reports at significant scientific forums in our country and abroad.

I also consider the following achievements of the doctoral student as contributions:

- In-depth critical analyses of an interdisciplinary nature of the concepts and theoretical models from the subject area of the study have been made, namely: faith, joy in life, gratitude, attitude towards man, "agape" love, meaning of life,

tied to their relationship to spiritual-existential well-being, flourishing and satisfaction;

- An own theoretical-empirical model has been synthesized for the study of the features of well-being, satisfaction, altruism, gender, age and frequency of spiritual activities. For the purposes of the study, adaptations have been made of a questionnaire for measuring overall spiritual well-being SWBS, with authors R. Palutsian and K. Ellison, and a questionnaire for measuring personal attitudes towards altruism, with author M. Yasin.

- The results of our own empirical study provide detailed information on gender and age differences in the levels of overall spiritual well-being, mental well-being, satisfaction and manifestations of altruism and reveal important specifics and dynamics in gender and age differences in the Bulgarian sample.

- *Overall, the results of the study are a serious knowledge base that can be actively used by psychologists and theologians to facilitate the positive interrelationships between spiritual-existential well-being and the frequency of spiritual practices (prayer and participation in religious services) in order to increase the levels of mental well-being, satisfaction and altruism.*

Conclusion

The presented dissertation is a comprehensive, logically constructed and up-to-date study of a monographic nature, in a significant area of humanitarian knowledge. The scientific contributions are of a theoretical and applied nature. This gives me reason to give a positive assessment and to recommend to the esteemed members of the scientific jury to vote FOR awarding the educational and scientific degree "doctor" to Yordan Dimitrov Avramov.

11.05.2025

Developed the opinion:.....

Prof. Phd Velislava Chavdarova

